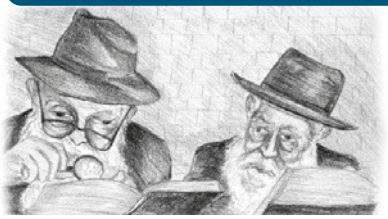
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת משפטים ■ כ"א שבט תשפ"ה ■ 19.02.2025 ■ גליון מס' 827

כל מאמץ בענייני תורה ומצוות, אף שהוא חובה בפני עצמו, מרחיב את הצינורות לקבלת ברכות ה' לכל אחד ואחד מבני המשפחה.
הרבי מלובביץ'.

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

"לא דק חוכמה נאצלה"
מיד לאחר מתן התורה מופיעה פרשת משפטים. והדבר מזכיר את...
המשך בעמ' 2

אלה המשפטים אשר תשים
המשפט הוא אחד משלושת העמודים שעליהם עומד העולם, כמו שאמר...
המשך בעמ' 2

שאלות אקטואליות בין אדם לחברו
שאלות ותשובות...
המשך בעמ' 3

גונב איש
גמר הדין באומות
מיד לאחר נתינת עשרת הדיברות לעם ישראל, ישנם משפטים ודינים...
המשך בעמ' 4

סיפור לשבת
"ורפא ירפא"
בנו של המגיד הירושלמי רבי שלום שבדרון חלה פעם במחלת השעלת...
המשך בעמ' 5

שביבים

■ "כי תקנה עבד עברי"
■ "ורפא ירפא"
■ "כל אלמנה ויתום לא תענון"
■ "אם המצא תמצא בידו הגנבה... שנים ישלם"
■ "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור"
המשך בעמ' 6

בעקבי הכתב והקבלה

/ הרב פרופ' נריה גוטל

דומה כי הכול יודעים מה משמעה של המילה "מצווה". הביטויים "תרי"ג מצוות", "מצוות עשה" ו"מצוות לא תעשה", "מצוות דאורייתא" ו"מצוות דרבנן", ועוד הרבה על זו הדרך, שגורים תדיר על לשוננו, והכול מבינים במאי עסקינן. למרות זאת, רבים מקדמונינו מבארים אחרת את המילה "מצוה" שבשלהי פרשתנו (שמות כד, יב). הנה דוגמאות ספורות מיני רבות:

"ויאמר ד' אל משה עלה אלי ההרה והיה שם, ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם: לוחות - אלו עשרת הדברות, תורה - זה מקרא, והמצוה - זו משנה..." (בבלי ברכות ה ע"א); "ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה - תורה זו תורה שבכתב, והמצוה זו פירושה" (רמב"ם, הקדמה ליד החזקה); "התורה - תורה שבכתב, והמצוה - תורה שבעל פה" (ראבע"ז), וכך עוד הרבה.

והרי זה אפוא פלא: מה ראו הקדמונים לסטות מפירושה-משמעה הרגיל של המילה "מצווה" כמשמעה הרווח, ולהטותה למשמעות אחרת; לתורה שבעל פה.

בעל הכתב והקבלה הצביע על קיומה של חלופה פרשנית למילה "מצווה": חיבור. צא ולמד, לדוגמה, כיצד פירש ראבע"ז את "צו לצו" (ישעיה לח, י, ושם שם, יג): "מצוה אחר מצוה, או מצוה דבקה למצוה", וכך גם "קו לקו" (ישעיה שם): "לימוד הכתיבה" לילדים, שקו מצטרף ומתחבר לקו. כך גם פירשו במכילתא דרשב"י (ויחי) את "ויכל יעקב לצוות את בניו". פשר "לצוות" זה הוא מלשון חיבור: "דפקיד לון לגבי שכינתא לאתקשרא בהדה". וכן עוד (בבלי ברכות ו ע"ב): "כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה" - לשון צוותא, וכך עוד הרבה.

ועוד הוסיף ר"י מקלנבורג, כי במשמעות זו "צו" מתדמה - בחילוף אותיות - ל"צב", והוא שאמר בעז לקוצרים, ביחס לרות: "של תשלו לה מן הצבתים" (רות ב, טז), כלומר מאגודות השיבולים. ועוד מעין זה בדברי חז"ל, כדוגמת "מצאן צבתים" (עירובין צה ע"א, ושם צז ע"א, ועוד), כלומר מצאן קשורים ומחוברים. וכך גם בעברית של ימינו: צוות. קיצורו של דבר, "צו" במשמעות זו מורה על "התאחדות חלקים נפרדים והתקשרותם יחד בקשר אמיץ וחזק עד שלא יתפרדו כ"כ מהרה".

ומכאן אפוא לענייננו:

"ומזה הונח בשאר מקומות שם מצוה על כלל חוקי ד' ומשפטיו, להורות על חיוב התקשרות האדם אליה לעשותה... כי האדם מטבעו חפשי ברצונו לעשות ושלא לעשות, והתורה תמנעהו, והרי כאילו רצונו קשור ומאוסר בחבלי חוקי ד' ומשפטיו. ויהיה לפי זה שם 'מצוה' דומה בהוראתו לשם אסור, הרגיל בדברי רז"ל (מן לאסור איסר על נפשו), אשר על היפוכו יאמרו לשון מותר (מעניין מתיר אסורים), שבדבר זה האדם קשור ומאוסר לבלתי עשות כחפצו ורצונו, ובדבר זה הותר קשר מאסר רצונו ויוכל לעשות כאוות נפשו".

והרי זו מהותה של תורה שבעל פה, שמכווינה את האדם אל המותר ואל האסור.

"ככה התורה שבע"פ, היא מתחברת ומתאחדת עם התורה שבכתב לבאר מאמרים המעטים בכמותם ורבים באיכותם, ועל שם התחברותה זאת נקראת בשם מצוה".

"אחת דבר אלוקים - שתיים זו שמעתי" (תהלים סב, יב). שתיים אלה - תורה שבכתב ותורה שבעל פה - צמודות זו לזו כתרי ריעין דלא מתפרשין, ממש צוותא חדא. לכן, אין לך יותר מתאים מדרישת הקדמונים את "המצוה", בהקשר זה של "התורה והמצוה", כמכוונת לתורה שבעל פה. ■

"לא רק חוכמה נאצלה"

/ הרב גור גלון

מיד לאחר מתן התורה מופיעה פרשת משפטים. והדבר מזכיר את דברי הגמרא בשבת (י.) ש"רב אמי ורב אסי הוו יתבי וגרסי ביני עמודי, וכל שעתא ושעתא הוו טפחי אעיברא דדשא ואמרי אי איכא דאית ליה דינא ליעול וליתי", (פירוש: רב אמי ורב אסי היו לומדים בין עמודי בית המדרש, וכל שעה ושעה היו יוצאים ודופקים על משקוף הדלת ואומרים: אם יש אדם שצריך דין שיבוא, יכנס לבית המדרש ונדון את דינו). דהיינו, מתוך לימוד התורה, מתוך תוככי בית המדרש, היו יוצאים ומבקשים לעשות דין.

וכך בפרשתנו, לאחר קבלת התורה ולימודה על ידי ישראל, מיד מציג לפניהם משה את המשפטים, וכמובן שיש להבין את עניינם, אך בטרם נעשה זאת נביא את דברי מדרש תנחומא על תחילת פרשתנו: "ואלה המשפטים- זה שאמר הכתוב 'מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה' אם משים אדם את עצמו כתרומה הזו שמושלכת בזוויות הארץ ואומר מה לי בטורח הציבור? מה לי בדיניהם? מה לי לשמוע קולם? שלום עלייך נפשי, הרי זה מחריב את העולם, הוי 'ואיש תרומות יהרסנה'. מעשה ברב אסי שהיה מסתלק מן העולם, נכנס בן אחותו אצלו, מצאו בוכה, אמר לו רבי מפני מה אתה בוכה? יש תורה שלא למדת ולימדת? הרי תלמידך יושבים לפניך. יש גמילות חסדים שלא עשית? ועל כל מידות שהיו בך היית מתרחק מן הדיינין ולא נתת רשות על עצמך להתמנות על צרכי ציבור. אמר לו בני על זה אני בוכה, שמה אתן דין וחשבון על שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל. הוי 'ואיש תרומות יהרסנה'".

ונתחיל מפירוש המדרש ומתוך כך נחזור לגמרא. מה כוונת 'איש תרומות'? איש תרומות לפי החז"ל הוא אדם שמרגיש עצמו כמופרש, כמו שהתרומה שמופרשת ומובדלת מן הקרן, כך אדם שלא נוח לו להיות בתוך ענייני החולין. ואכן בן אחותו של רב אסי רואה בכך מעלה, השקיעה וההתמדה בתורה, בצד האידאי והרוחני שלה, ההתעסקות בתורה תוך ניתוק מחיי המעשה ומן העולם החומרי נתפסת בעיניו כמעלה עליונה, אבל לא כך מדריכה התורה. התורה מדריכה להפך. כשהתורה לא מדריכה את החיים זהו הרס וחורבן העולם, ולכן רב אסי אומר שעל כך הוא בוכה, שהרי רב אסי יודע שזוהי מגמתה של התורה, להדריך ולהנהיג את החיים בפועל, במשפטים בהירים וברורים, בהוראות פסוקות וממשיות, שהרי הבאנו את הגמרא שאמרה שאפילו תוך כדי הלימוד, כל שעה ושעה, היה יוצא רב אסי לחפש מי יוכל לקבל את הדרכתה של התורה.

ונביא מעט מדברי הרב זצ"ל בעין איה על הגמרא שם. "ערך הדין והמשפט התורי הוא גדול מאוד, באשר רק הוא קובע על התורה את החותם המיוחד שהיא תורת חיים, כלומר, שצריך שתהיה התורה מתייחסת אל החיים המעשיים בתור מאירה לנתיבות החיים ולא רק להכירה בתור חוכמה נאצלה לבדה. על כן, באשר רושם החלק המשפטי שבתורה הוא גדול מאוד על החיים, כי החיים החברותיים אי אפשר שיתקיימו בלא כח, דין ומשפט, וכאשר התורה מנהגת את כח החיים במשפטיה ניכר רישומה מאוד בחיים ופועלת בזה שגם על שאר אורחות החיים תהיה התורה שלטת. על כן היו מאוד זהירים שעסק תורתם העיונית לא יפריע את מהלך ההשלטה המעשית על החיים המעשיים מהשפעת התורה, שרק אז תצא תכלית התורה אל הפועל בהיותה מתפשטת על אורחות החיים המעשיים... להוציא מהחושבים להסתפק בעסק התורה מצידה העיוני לבדו ואינם משתדלים להגביר את השפעתם על החיים המעשיים... כי זהו יסודה של תורה וקיומה התכליתי, להראות קיומה בפועל בחיים המעשיים החברותיים".

ולכן הסמיכה התורה את המשפטים למתנה של תורה, כי תכלית התורה להופיע בחיים החברתיים והכלכליים בכל התפשטותם.

יהי רצון שנזכה ללמוד את התורה באופן שניקח ממנה ההוראות למעשה כפי שמסביר ה'ברכי יוסף' מדוע בכל המצוות כולם העוסק במצווה פטור מן המצווה ואילו במצוות תלמוד תורה, אם באה לידו מצווה שאיננה יכלה להיעשות על ידי אחרים פוסק מלימוד התורה ועוסק במצווה? וזה לשונו: "דדווקא לגבי מצווה אמרו 'העוסק במצווה פטור מן המצווה'. אמנם בתלמוד תורה כיוון דעיקר התורה ללמדנו מעשי המצווה ולא המדרש הוא העיקר, וכל יקר תפארת גדולת תלמוד תורה אינו אלא שמביא לידי מעשה, להכי פוסק מדברי תורה לקיים המצוות".

אלה המשפטים אשר תשים

/ הרב יעקב הלוי פילבר

המשפט הוא אחד משלושת העמודים שעליהם עומד העולם, כמו שאמר רשב"ג: "על שלושה דברים העולם קיים: על הדין, על האמת, ועל השלום". ובמדרש **(דב"ר ה)** הוסיפו: "תן דעתך שאם הטית את הדין אתה מזעזע את העולם שהוא אחד מרגליו". על כן עשיית המשפט מלווה את עם ישראל משחר ההיסטוריה שלו, קודם מתן תורה, כבר אצל אבינו אברהם נאמר: "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו . . . לעשות **משפט** וצדקה" **(בראשית יח יט)**. וכן בצאת ישראל ממצרים בבואם למרה, קודם מעמד הר סיני, נאמר **(שמות טו כה)**:

"שם שם לו חוק **ומשפט**". וכך אח"כ בבוא יתרו למחנה ישראל הוא מוצא את משה יושב ושופט את העם מן הבוקר ועד הערב **(שם יח יג)**. התורה עצמה, לאחר מתן תורה, מקדישה למשפט לא רק את פרשת משפטים אלא מקומות נוספים עם מצוות והלכות.

מערכת משפטית תקינה, אמתית ונכונה, אינה תלויה רק בחוקים שעל פיהם דן השופט, אלא לא פחות מכך היא תלויה ב**אישיותו של השופט ודרך ההתנהלות שלו**. במסכת שבת **(נו א)** מציגה הגמרא בפנינו שני מודלים של שופטים, האחד חיובי וראוי לחיקוי, והשני שלילי ופסול מיסודו. שניהם דנו לפי דין תורה אך ההבדל ביניהם היה בהתייחסות לתפקיד השיפוטי. האחד של **שמואל הנביא**: "שהיה שמואל הצדיק מחזר בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם. שנאמר: 'והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל". שמואל ראה בתפקיד השיפוטי **שליחות** ולא מקור של פרנסה, וכך אנו שומעים מדבריו אל העם: "את שור מי לקחתי ואת מי עשקתי, את מי רצותי ומיד מי לקחתי כופר ואעלים עיני בו ואשיב לכם". ועל שאלתו זו של שמואל משיב העם: "לא עשקתנו ולא רצותנו ולא לקחת מיד איש מאומה". והנה שמואל לא רק שאינו הופך את הדיינות למקור פרנסה אלא תורם לה מזמנו וממרצו, אין הוא ממתין עד שבעלי דינים יטריחו עצמם לבוא אליו אלא הוא מקדים וסובב בכל ערי ישראל וממציא עצמו אצל בעלי הדין לשפוט את ישראל.

ההיפך לשמואל היו **בניו** שהכתוב מעיד עליהם: "ולא הלכו בניו בדרכיו". ואע"פ שפשוטו של מקרא מאשים אותם בנטייה אחר הבצע, לקיחת שוחד והטיית משפט, רואים חכמים, (שם) את חטאם לא במקח שוחד והטיית דין, כלומר לפי חז"ל הם דנו לפי דין תורה, אלא שהכישלון שלהם היה **בדרך** שבה ניהלו את המשפט. ולמרות שלבניו של שמואל היתה הדוגמא האישית של אביהם, הם כשלו בתפקידם בגלל רדיפת הבצע וראו במקצוע הדיינות לא שליחות ושירות לציבור אלא **קריירה** ומקצוע מכניס. על כן היתה המערכת המשפטית שלהם מסורבלת ובלתי מתחשבת, "ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהן". כישלון מערכת משפטית אינו תמיד בפסקי הדין. היא גם אם פסק הדין הוא נכון אבל הדיין אינו מתייצב בזמן לדיון המשפטי, מלבד חילול השם שיש בדבר, ועינוי הדין, יתכן שיש בהתנהלות זו גזל שהוא פוסל את האדם מלהיות דיין, ודיניו אינם דין. על כן הקפידה התורה לא רק על פסקי הדין היוצאים מבית הדין אלא גם על הדרך שבה מנהלים הדיינים את מערכת המשפט.

שאלות אקטואליות בין אדם לחברו

/ **הרב אביחי קצין,** ראש בית המדרש ראשית ורב קהילות משכן מיכאל ועלומים ברעננה

1. שאלה: קיבלתי משכן הזמנה להשתתף בחגיגת בר המצווה של בנו. **בתחילה היה בדעתי לא להשתתף בשמחתו, כיוון שהלה לא לקח חלק בשמחתי**, בעת חגיגת בר המצווה של בני. אולם העירו לי שבהימנעות זו, **אני עובר על איסור של "לא תקום". האם נכון הדבר?**

תשובה: החפץ חיים (בפתיחת ספרו וב"באר מיים חיים") דן בשאלה **האם איסור "לא תיקום" שייך דווקא בדבר ממוני**, או בכל דבר שהאדם נפגע ממנו.

כאשר הגמרא (יומא כג,א) מסבירה מה הם איסורי נקימה ונטירה, זה לשונה:

"דתניא: **איזו היא נקימה ואיזו היא נטירה?** נקימה, אמר לו: השאילני **מגלך**, - אמר לו: לאו. למחר אמר לו הוא: השאילני **קרדומך**! - אמר לו: איני משאילך, כדרך שלא השאלתני - זו היא נקימה. ואיזו היא נטירה? אמר לו: השאילני **קרדומך**! - אמר ליה: לא. למחר אמר לו: השאילני **חלוקך**! - אמר לו: הילך, איני כמותך, שלא השאלתני - זו היא נטירה".

בעל היראים (מצוה קצ"ז) כתב שהאיסור הוא **דווקא בבר ממון**, כפי שמשמע מהדוגמה שהגמרא מביאה. לעומת זאת **בספר החינוך** (מצווה אמ"א) כתב **שאפילו בצער הגוף**, ולאו דווקא בדבר ממון שייך האיסור.

ומכיוון שזו מחלוקת ראשונים כתב ה"חפץ חיים" שיש לילך לפי הכלל "**ספיקא דאורייתא לחומרא" ולכן יהיה הדבר אסור**.

האולם הגר"י זילברשטיין שליט"א כתב בתשובה שיש לחלק בין שני מצבים:

אם האדם אינו הולך למסיבת חברו **בגלל שזולתו לא בא לשמחתו שלו, יעבור בכך על איסור "לא תיקום"**.

אולם אם מדובר באדם עסוק, שאינו יכול ללכת לכל שמחה שהוא מוזמן. במקרה שאדם השתתף בשמחתו, הוא חש חובה ללכת ועושה מאמץ ומשתתף. אולם **אם זולתו לא השתתף בשמחתו, הוא אינו חש צורך ואינו הולך. במקרה כזה לא ייחשב הדבר בכלל "לא תיקום" ולא יהא חייב ללכת**.

מסקנה: במקרה שהאדם **חש כעס** על חברו ובתגובה אינו הולך לשמחתו, **יש בדבר איסור "לא תיקום" ועליו להשתתף במסיבה כדי שלא יעבור איסור.**

אולם אם מדובר באדם עסוק. ובגלל שחברו לא היה בשמחתו, אינו רוצה ללכת. במקרה כזה הדבר מותר.

וכתב הגר"י זילברשטיין "**ועליו לעיין בחדרי לבו**" כדי להכריע מהי הסיבה האמתית שבגללה אינו רוצה ללכת.

2. שאלה: נעם הוא **מדריך ערב בישיבה התיכונית** "אוהלי תורה". מזה זמן הוא חש שדביר, אחד מן התלמידים, אינו נוהג כשורה במערכת היחסים עם חבריו. נעם חש זאת בצורה בולטת כשערב אחד ביקש דביר עזרה כלשהיא והוא סרב

בהחלטיות.

נעם הרגיש שהתנהגות זו פוגעת מאד בדביר וביחסיו עם חבריו והוא חיכה להזדמנות ראשונה בה יוכל להבהיר לו את המסר הזה.

הזדמנות זו הגיעה כשערב אחד, ביקש ממנו דביר טובה מסוימת. נעם ענה לו מיידית: **"אתה זוכר שלא הסכמת לסייע לי כשביקשתי ממך, גם אני איני רוצה לסייע לך כשאתה מבקש".**

כוונתו של נעם היתה חינוכית, אך לפתע חשב, שמא עבר בכך על איסור של "לא תיקום".

תשובה: הרמב"ם בהלכות דעות רמב"ם הלכות דעות (ו,י) האריך לבאר מהו היחס הראוי ומהו היחס האסור בהתנהגות ליתומים ואלמנות:

"**חייב אדם להזהר ביתומים ואלמנות** מפני שנפשן שפלה למאד ורוחם נמוכה אף על פי שהן בעלי ממון אפילו אלמנתו של מלך ויתומיו מוזהרים אנו עליהן שנאמר כל אלמנה ויתום לא תענון, והיאך נוהגין עמהן, **לא ידבר אליהם אלא רכות**, ולא ינהוג בהן אלא מנהג כבוד, ולא יכאיב גופם בעבודה ולבם בדברים קשים..."

אולם הרמב"ם מסייג ואומר: "במה דברים אמורים בזמן שעינה אותן לצורך עצמו, אבל **עינה אותם הרב כדי ללמדן תורה או אומנות או להוליכן בדרך ישרה הרי זה מותר**".

הגאון ר' אלחנן וסרמן הי"ד הביא את דברי הרמב"ם הללו והוסיף עוד דוגמאות נוספות על מנת להראות שבאיסורים הנוהגים בין אדם לחברו, כשנעשה לצורך תועלת הדבר מותר:

"...וכן בלאו דלא תלך רכיל, מותר לספר לשון הרע על בעל מחלוקת כדי להשקיט את המריבה, וכן בלאו דאונאת דברים מותר להקניטו בדברים דרך תוכחה וכן מותר להלבין פנים דרך תוכחה... ומוכח **בכל זה דכל האיסורים האלו הותרו לצורך תועלת**".

וכן כתב בשו"ת "לב אברהם" (ויינפלד. נולד באירופה והיגר אח"כ לארה"ב):

"...**אבל העושה מעשה נקמה בלא הרגש של שנאה בלב**, אלא בדרך חינוך ללמדו דעת ולהראות לו איך מרגישים אם צריכים לשאול טובה מאחר והאחר מסרב, אם באמת זהו כוונתו, אז **אין כאן לאו דלא תקום ולא תטור כלל**."

והוסיף על כך ב"אשל אברהם" (בוטשטש) או"ח סימן קנ"ו:

"אם נוקם בדרך משפט שלא ישנה באוולתו נגדו אולי קיל, ואולי **שייך בכך מעין עביד איניש דינא לנפשיה כשאי אפשר לו לשמרו באוולתו על ידי דיני ישראל**".

הרי שבזה הוסיף חידוש על מה שראינו קודם. שבעל "לב אברהם" התיר במקרה שבו הנקימה נעשית **לטובתו של הזולת** כדי לחנך אותו. ובעל "אשל אברהם" נוטה לומר **שאפילו במקרה שהפעולה נעשית לטובת ה"נוקם"** כדי שלא יעשה לו חברו את הפעולה שוב, גם במקרה כזה הוא נוטה לומר שיהיה הדבר מותרו לא יעבור משום "לא תקום".

מסקנה: במקרה **ופעולת הנקימה אינה נעשית מתוך שנאה ורצון לנקמה, אלא מתוך רצון לחנך את חברו שלא לנהוג כך, איך במקרה זה איסור של לא תרום והדבר מותר.**

גונב איש
גמר הדין באומות

/ הרב איתמר הרשקו

לע"נ אמי מורתי רות ב"ר חיים יהודה

מיד לאחר נתינת עשרת הדיברות לעם ישראל, ישנם משפטים ודינים שנאמרים לישראל - בעודם נמצאים במעמד הר סיני עצמו[1]. ובתוך הדינים הנאמרים, ישנם ציוויים מיוחדים - בין אדם להוריו. כשבתחילה התורה מזהירה את האדם, שלא יכה את אביו ואימו חלילה. ואחר כך באה הזהרה גם על האיסור לקלל אותם, בין בחייהם ובין לאחר מותם[2].

איסורים אלו הובאו כבר בתחילת הפרשה, כהמשך לנאמר בעשרת הדברות - בכדי להשוות כבוד אב ואם לכבוד המקום. הן בעצם הכבוד שיש לתת להם, הן בזהירות מפגיעה בהם והן באיסור לקללם חלילה[3]. שכולם שותפים באדם - אביו, אימו והקב"ה.

אך באמצע הדברים, הביאה התורה ציווי נוסף - שלא לגנוב נפש מישראל, כשעונשו בצידו במיתה של חנק[4]. בדיוק כדינו של מי שמכה את אביו או אימו, שגם כן מיתתו בחנק[5]. ורק לאחר ציווי זה, המשיכה התורה לצוות גם על האיסור - של קללת אב ואם. שם דינו של המקלל, הוא בסקילה[6].

התורה בחרה להפריד בין הדבקים, ולא לתת יחדיו את שני הציוויים על אביו ואימו של האדם - בכדי להדגיש גם את חומרת גניבת נפש מישראל. כך שגם עוון זה ייחשב, כמי שהושווה לכבודו של מקום.

בדברי ימי ישראל אכן מצאנו כדוגמת זאת, כשהקפיד הקב"ה על חטיפת נפש מישראל - כשם שהקפיד על כבוד שמו.

ראשון הנחטפים שמצאנו, היה בן אחיו של אברהם - לוט. שנלקח מסדום על ידי ארבעת המלכים, בחושבם שיבוא אברהם ויפדה אותו בכסף רב[7]. אך אברהם פעל על מנת לחלץ את לוט מתוך החשיכה, בכך שחילק את הלילה לשתיים - ובכך זכה לישועה קרובה באותו הלילה, יחד עם הבטחה לעתיד על כך[8]. שתשמר לו הזכות בלילה הזה, כשבני ישראל יצאו בו - מבית העבדים שבמצרים.

אחר כך מצאנו את מכירתו של יוסף על ידי אחיו, כשגרם הדבר לסוף כמה דורות - את עניין עשרת הרוגי המלכות, שבאו כעונש על כך[9]. ולא וויתר הקב"ה על מעשה זה, כשלא עלה בידי חכמים לבטל גזירה נוראית זו[10].

אך כשם שחילק הקב"ה את הצלת לוט, כשנתן לישראל את 'ליל השימורים' בזמן יציאת מצרים. כך שמר הקב"ה את עניין עשרת הרוגי המלכות, כהשלמה לכיליונה של מלכות הרשעה באחרית הימים. כשם שקיבל על עצמו שרו של רומי, כשלקח את אותם עשרה צדיקים. ובזה חתם דינו לכיליון וחרץ - בלא שום שיור כלל[11].

בגלל הדבר הזה וכיוון שלא ניתן חלילה להכות את ה', או לקחתו נפש - נתנה התורה את הציווי על לקיחת נפש מישראל, בתוך מצוות האב והאם. בכדי להדגיש שהדבר הוא כפגיעה בכבוד הקב"ה בעצמו, ולא יוותר הוא על כך.

ובימים האלו בהם שבים החטופים למקומם, שבה ועולה אותה הפרשה וצועקת - וגונב איש ומכרו מות יומת. וכשם שמתו המצרים שגנבו נפשות ישראל, במיתת החנק כשטבעו בים. כך היא מיתתו של כל מי שגונב נפש מישראל, גם בימינו אנו.

ומתוך עשיית הדין בגונבי הנפשות, נזכה להשלמת 'ליל השימורים' גם בימינו - בשיבת כל אחינו מכל מקומות מושבתם, לארצנו כאן. ובמיוחד יושלם החצי השני, בנקמת ה' בעזה[12].

1 - **ואלה המשפטים** (שמות רבה) כל מקום שנאמר 'אלה' פסל את הראשונים, 'ואלה' מוסיף על הראשונים. מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני - רש"י שמות כא, א

2 - **אביו ואמו קלל** (תורת כהנים. סנהדרין, פה) לרבות לאחר מיתה - רש"י ויקרא כ, ט

3 - תנו רבנן נאמר (שמות כ, יא) 'כבד את אביך ואת אמך', ונאמר (משלי ג, ט) 'כבד את ה' מהונך' השוה הכתוב **כבוד אב ואם לכבוד המקום**. נאמר (ויקרא יט, ג) 'איש אמו ואביו תיראו' ונאמר (דברים ו, יג) 'את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד' השוה הכתוב **מוראת אב ואם למוראת המקום**. נאמר (שמות כא, יז) 'מקלל אביו ואמו מות יומת' ונאמר (ויקרא כד, טו) 'איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו' השוה הכתוב **ברכת אב ואם לברכת המקום**, אבל בהכאה ודאי אי אפשר. וכן בדין ששלשתן שותפין בו - קידושין, ל:

4 - **מות יומת** בחנק - רש"י שמות כא, טז

5 - **אביו ואמו** או זה או זה. **מות יומת** בחנק - שם, טו

6 - **מות יומת** בסקילה, וכל מקום שנאמר 'דמיו בו' בסקילה. ובנין אב לכולם (ויקרא, כ) 'באבן ירגמו אותם דמיהם בם', ובמקלל אביו ואמו נאמר 'דמיו בו' (תורת כהנים. קידושין, ל) - שם, יז

7 - **ויקחו את לוט בן אחי אברם** התאמצו לשבות את לוט מפני שהיה בן אחי אברם, שידעו עשרו והיו מצפים שיפדהו אברם בהון רב - ספורנו בראשית יד, יב

8 - **לילה** כלומר אחר שחשכה לא נמנע מלרדפם. ומדרש אגדה שנחלק הלילה, ובחציו הראשון נעשה לו נס וחציו השני נשמר ובא לו לחצות לילה של מצרים - רש"י בראשית יד, טו

9 - כשברא הקב"ה את האילנות גברו וגבהו עד למאד גדולים ושמחו שמחה גדולה. כיון שברא הקב"ה את הברזל נעצבו ואמרו אוי לנו שברא הקב"ה ברזל הקוצץ אותנו, וכך ישראל אלמלא שלמדו לקיסר תורה, לא היו באים לידי כך אלא שלמדו תורה לקיסר. פעם אחת היה יושב ועוסק בתורה ומצא כתוב (שמות כא, טז) 'וגונב איש ומכרו וגו'... ואמר להם מי שגנב איש מבני ישראל והלך ומכרו מה דינו, אמרו לו חיב מיתה. אמר להם אם כן אתם חיבים מיתה קבלו על עצמכם דין שמים. אמרו לו למה, אמר להם בשביל אחי יוסף שמכרו את יוסף דכתיב (בראשית לז, כח) 'וימכרו את יוסף' - תנחומא, ויקרא

10 - טהר רבי ישמעאל עצמו והזכיר את השם בסלודים, ועלה למרום ושאל מאת האיש לבוש הבדים, ונם (ענה) לו קבלו עליכם צדיקים וידידים, כי שמעתי מאחורי הפרגוד כי בזאת אתם נלכדים - פיוט 'אלה אזכרה' הנאמר במוסף של יום הכיפורים

11 - כיון שראה סמאל הרשע שבקש הקב"ה לחתום את החתימה למסור עשרה צדיקים ביד מלכות הרשעה, שמח שמחה גדולה והיה מתפאר לומר נצחתי את מיכאל השר. **מיד חרה אפו של הקב"ה על סמאל הרשע** ואמר לו, אי סמאל או רצונך לפטור עשרה חכמי ישראל מהריגה או תקבל עליך צרעת לעולם הבא, אחד משנים תקבל. אמר לו סמאל הרשע לא אפטור עשרה צדיקים מהריגה, ואקבל עלי גזרתך כאשר דברת. מיד חרה אפו של הקב"ה על סמאל ולא הספיק את דבריו ער שקרא למטטרון הסופר הגדול השר, ואמר לו **כתוב וחתום ששה חדשים שלמים נגע צרעת שאת וספחת ובהרת ירקון ושחין רע על ארם הרשעה, וגפרית ואש על האדם ועל הבהמה ועל הכסף ועל הזהב ועל כל אשר להם**. עד שיאמר איש לחברו הא לך רומי וכל אשר בה בפשוט, וחברו משיב אין לי חפץ בהם, כי אין לי הנאה מהם - מדרש אלה אזכרה

12 - **בחצי הלילה** ג' במסורה הכא, ואידך 'ויהי בחצי הלילה' ויחרד האיש' לומר שגם בכאן חרדו חרדה גדולה. ואידך גבי שמשון 'ויקם כחצי הלילה' **בענינא דעזה** לומר לך שהקב"ה עושה נס לצדיקים בחצי הלילה - בעל הטורים שמות יב, כט

סיפור לשבת

"ורפא ירפא"

בנו של המגיד הירושלמי רבי שלום שבדרון חלה פעם במחלת השעלת. באותם ימים הייתה זו מחלה לא קלה ומי שנדבק בה היה במצב סכנה.

לקח רבי שלום את בנו אל הגאון רבי אברהם ישעיה קרליץ, בעל ה"חזון איש", כדי שהרב יברך את החולה ויתרפא.

שמע ה"חזון איש" את הדברים, פנה לרבי שלום ואמר: "קח את בנך אל נחל הירקון ושוט עמו מעט בסירה, האוויר הצח בינות לעצי האקליפטוס הצומחים על גדת הנחל יסייעו לבנך וירפאו אותו מחוליו."

עשה רבי שלום כאשר ציווה עליו ה"חזון איש", נטל את בנו אל נחל הירקון שם שכר סירה קטנה ויחדיו שטו בה שעה ארוכה. בכל משך השיט בסירה מלמל רבי שלום לעצמו: "מצוה לשמוע דברי חכמים", "מצוה לשמוע דברי חכמים", "ויאמינו בה' ובמשה עבדו"...

וראה זה פלא, בתום השיט חש הילד הקלה גדולה, השעלת נחלשה עד שעברה וחלפה.

"אמור נא לי אבי", שאל הילד, "אם מקום זה מסוגל לרפא את חולי השעלת, האם לא היה כדאי שנפרסם את הדבר כדי שחולים נוספים יוכלו לבוא לכאן ולהתרפא?!"

"האם באמת חושב אתה שהמקום מסוגל לרפא?" – שאל רבי שלום.

"לא ולא! במקום אין כל סגולת צרי או מרפא, הסיבה היחידה שמקום זה פעל את פעולתו הינה רק משום שהדברים יצאו מפה קדשו של ה"חזון איש!"

שביבים / שאול שיף

"כי תקנה עבד עברי"

מדוע פתחה התורה בעבד עברי, הרי עבד עברי זה ביובל, לעוד חמישים שנה? אלא ידע הקב"ה כי כשאדם הופך להיות אדון קשה לו לשחרר את העבד, ומתי יוכל להבין זאת האדון בצורה הטובה ביותר - רק כאשר הוא הרגע השתחרר מעבדות מצרים. לכן הקב"ה פתח דווקא במצווה זו. סיפור שהוא כמשל: מסופר שר' אליהו רבה של העיר לודז' רצה לאסוף כסף עבור אלמנה שלא היה לה להסיק את הבית בקור העז. בלית ברירה ניגש לעשיר העיר שלא היה ידוע בנדיבותו. עמד הרב בפתח הבית וסרב להיכנס. לאחר שדיבר איתו ארוכות והעשיר רועד כולו - עם חלוק הבית קפא כמעט מקור... העז הרב וביקש תרומה לאלמנה המסכנה. העשיר נאות, "רק בתוך הבית" ביקש הוא.... כשנכנסו לבית שאל העשיר את הרב: "למה כבוד הרב סירב להיכנס"? לאחר שווידא כי הצ'ק נרשם, אמר לו הרב: "בחמימות של הבית לא היית מבין מה מרגישה האלמנה, לאחר שהרגשת את הקור תרמת מיד ובשפע ". כך עם ישראל, כעת הוא הרגיש מהו עבד וכמה ייסורים הוא סובל תחת אדוניו, כעת זהו הזמן לדבר עימם על שחרור עבדים - עכשיו הם יודעים להתנהג עמו בכבוד. "

"ורפא ירפא"

בירושלים של פעם חי רופא ירא שמים וצדיק ושמו דוקטור וולך, שטיפל במסירות בכל בני היישוב. בין מפעליו הגדולים היה הקמת בית החולים "שערי צדק" שהתנהל בדרך התורה ובהנחיית גדולי הדור. כאשר נוסד בית החולים התקיימה מסיבת חנוכת הבית ובין הבאים היה גם רבה של ירושלים הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד. ישב רבי יוסף חיים בראש שולחן הכבוד ולידו ישב מנהל בית החולים הדוקטור וולך. אם ירשה לי כבוד הרב, פתח הדוקטור, אשאל אותו שאלה שמציקה לי זה זמן רב: בגמרא מסכת קידושין (פב, א) נאמר: "טוב שברופאים לגיהינום", מדוע? והרי פעמים רבות הרופא מוסר נפשו למען הכלל ללא לאות וללא כל תמורה, האם זהו השכר המגיע לו על מסירותו- גיהינום? אינך מבין את הכוונה, נענה רבי יוסף חיים בחיוך, הגיהנום הוא עונש כה קשה, ואליו מגיעים רשעים כה גדולים שלאחר שהם מסיימים את עונשם בו, צריך את הרופא הטוב ביותר שבנמצא כדי לרפא את פצעיהם. "

"כך אלמנה ויתום לא תענון"

בביתו של הגאון רבי צבי ברוידא התגוררה נערה יתומה עניה שסייעה בעבודות הבית הקלות וקבלה בשכרה מעט מעות ומקום לדור בו. פעם אירע שכמה תכשיטים וחפצי ערך נגנבו מהבית, וחשדה של הרבנית נפל על העוזרת. מן הסתם חשבה לעצמה הרבנית נטלה היא את הדברים יקרי הערך, כי מי עוד מלבדה יודע היכן הם מוטמנים? נגשה הרבנית אל בעלה ושאלה אותו האם יכולה היא להזמין את הנערה לדין תורה. השיב לה בעלה בחיוב. בהגיע היום המיועד התכוננה הרבנית לצאת אל בית הדין והנה היא מבחינה בבעלה, כשאף הוא לובש את כובעו ומעילו. לאן פניך מועדות? שאלה הרבנית. לבית הדין השיב הרב. אין כל צורך שתטרח אמרה הרבנית אדע לבדי מה לטעון בבית הדין. אינני מתכונן לעזור לך בטענותיך, השיב הרב אני הולך לבית הדין כדי לסייע ליתומה הענייה העובדת בביתנו, שהרי אין לה קרוב או גואל ומי יטען עבורה? כאשר ראתה הרבנית כי כך הם פני הדברים ביטלה את דין התורה. לאחר כמה ימים נתפס אדם שגנב חפצי ערך בכמה מבתי העיר ובביתו נמצאו גם התכשיטים וחפצי ערך שנגנבו מבית הרב."

"אם המצא תמצא בידו הגנבה... שנים ישלם"

פעם שאלו תלמידיו של ר' יוחנן בן זכאי את רבם: מפני מה החמירה התורה עם הגנב יותר מאשר עם הגזלן? שהרי גנב משלם כפל, וגזלן שנתפס אינו משלם כפל. ענה להם ר' יוחנן בן זכאי: הגזלן שבא בגלוי, אינו מפחד לא מבני אדם ולא מהקב"ה ולכן הוא פטור. לעומתו, הגנב פוחד מבני אדם ולא מהקב"ה ולכן הוא מחויב לשלם כפליים. ר' מאיר המשיל זאת לשני בני אדם שערכו בעיר משתה, כל אחד בביתו. האחד הזמין את כל בני העיר אך לא את בני המלך. והשני לא הזמין לא את בני העיר ולא את בני המלך. שניהם זלזלו בכבוד המלך אך זה שהזמין את בני העיר ולא את בני המלך נענש יותר כי זלזל במלך יותר. כן הוא הנמשל, ולכן דווקא הגנב ישלם כפלים."

"כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור"

בבית מדרשו של גאון המוסר רבי ישראל סלנטר עמדו הכל דרוכים ומוכנים לאמירת "כל נדרי" בהתקדש היום, אולם רבי ישראל עצמו בושש מלבוא. המתינו הקהל שעה ארוכה ומשראו שאין הרב בא, יצאו כמה מראשי הקהל אל ביתו לראות מה אירע. כאשר הגיעו אל הבית הקטן ראו ולא האמינו למראה עיניהם. רבי ישראל לבוש בקיטל ועטוף בטלית מחזיק בידו ספל חלב, רוכן ומשדל חתול להיכנס אל תוך הבית... לבסוף נכנס החתול אל הבית והרב מיהר לבוא אל בית הכנסת. במוצאי היום הקדוש הסביר רבי ישראל את אשר ארע: בביתו הופקדו ספרים עתיקים יקרי ערך ביותר שמחירם לא יסולא בפז. בכל ימות השנה - אמר רבי ישראל - אנשים מצויים בביתי תדיר ואין חשש שהעכברים יזיקו לספרים היקרים, אולם בליל יום הכיפורים, כאשר אין איש מצוי בבית, חששתי שמא יזיקו העכברים לספרים, משום כך חשוב היה לי לדאוג שחתול ייכנס לתוך הבית והוא ישמור שלא יארע כל נזק."

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net